

1. ĮVADAS

Besaikis žemės ūkio intensyvinimas aštuntajame dešimtmetyje Europoje labai pakenkė aplinkai. Todėl 1992 m. Europos Sąjunga reformavo savo žemės ūkio politiką ir išskėlė tokius pažangaus ūkininkavimo uždavinius:

- mažinti žemės ūkio gamybos priklausomybę nuo iškasenų iš žemės gelmių (naftos, anglių, mineralinių žaliavų), dirvožemio ir aplinkos degradaciją, toliau išlaikant žemės ūkio gamybos produktyvumo didėjimą vienam gyventojui;
- skatinti tradicinį ūkininkavimą, papildant jį naujomis idėjomis, padedančiomis taikyti aplinkai draugiškas ir subalansuotas žemės ūkio gamybos sistemas;
- tobulinti ūkio valdymą, geriau naudoti gamybos priemones ir įrengimus, mažinti energijos suvartojimą ir gerinti kaimo žmonių gyvenimo sąlygas;
- žadinti etnines bei žmogiškąsias vertybes, susijusias su žemės ūkio gamyba ir maisto kokybe, laikyti gyvulius artimoje jų prigimčiai aplinkoje. Siekti, kad pašaruose būtų kiek galima mažiau dirbtinių medžiagų;
- pažangus ūkininkavimas - tai taip pat ir atsakomybė, įpareigojanti didinti biologinę įvairovę bei gražinti kraštovaizdį.

Kiekviena valstybė, norinti įstoti į ES, turi parengti ir patvirtinti savo šalies GEROSIOS ŽEMDIRBYSTĖS KODEKSĄ - PAŽANGAUS ŪKININKAVIMO TAISYKLES IR PATARIMUS (PŪTP).

Remiantis ES Nitrato direktyva galima teigti, kad PŪTP parengimo pagrindinis tikslas yra siekimas *mažinti nitrato taršą tiek, kad kiekviename ūkyje kiekvienais metais gyvulių mėšlo kiekis, įterptas į dirvą ir gaunamas ganant gyvulius, būtų ne didesnis kaip 170 kg azoto hektarui žemės ūkio naudmenų.*

Šiame leidinyje pateikiamos svarbiausios pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai, kad, jų laikydamasis, ūkininkas ne tik gerintų aplinką, bet ir gautų pelną, garantuojantį geras gyvenimo sąlygas. PŪTP aptariama:

1. Laikotarpiai, kai draudžiama naudoti kai kurias trąšas.
2. Gyvulių tankis, atitinkantis maksimalią tręšimo mėšlu normą -170 kg azoto hektarui žemės ūkio naudmenų.
3. Mėšlidžių talpa gyvulių mėšlui laikyti ne mažiau kaip 6 mėn.
4. Tręšimo apribojimai, atitinkantys pažangaus ūkininkavimo reikalavimus ir nustatyti atsižvelgiant į:
  - a) dirvožemio sąlygas, tipą ir šlaitų statumą;
  - b) klimatinės sąlygas ir kritulius;
  - c) žemės naudojimą bei agrotechniką, įskaitant pasėlių rotaciją ir
    - i) numatomo augalų poreikio azotui bei
    - ii) azoto kiekio, esančio armenyje prieš intensyvią augalų vegetaciją, balansą:
      - azoto kiekį, esantį armenyje tuo metu, kai augalai pradeda jį naudoti didesniais kiekiais (vegetacijos pradžioje);
      - azoto papildymą mineralizuojantis organinio azoto atsargoms armenyje;
      - azoto papildymą iš galvijų mėšlo;
      - azoto papildymą mineralinėmis trąšomis.
5. Daugiamečių ir vienmečių augalų procentinis santykis.
6. Žaliųjų plotų didinimas pavojingiausiai nitrato išplovimo atžvilgiu laikotarpiais; ekologiškai ir ekonomiškai subalansuotos tręšimo normos, terminai ir technologijos, tręšimo apribojimai nitrato jautriose teritorijose.
7. Priemonės, neleidžiančios teršti žemės ūkio nuotėkoms paviršinių ir gruntinių vandenį.
8. Melioracija, biologinė įvairovė ir kraštovaizdis.

PŪTP yra teisės norminių aktų ir rekomendacinių priemonių visuma, ju įgyvendinimas garantuoja ekonominį ir ekologinį optimumą.

PŪTP rengimo kolektyvo vadovas ir koordinatorius - A.S.Šileika (LVŪI). Rengiant PŪTP, dirbo šešios darbo grupės (trys augalininkystės, dvi gyvulininkystės ir viena melioracijos bei biologinės įvairovės srityse). Į šias darbo grupes, be mokslininkų, kurie vadovavo grupių veiklai, buvo įtraukti visų suinteresuotų organizacijų (Žemės ūkio ir Aplinkos ministerijų, Žemės ūkio universiteto, Ūkininkų sąjungos, Bendrovių asociacijos, Žemės ūkio rūmų, Konsultavimo tarnybos) atstovai.

Pagrindiniai PŪTP skyriai ir darbo grupių vadovai:

- Žemdirbystė ir aplinkos apsauga (G. Kutra, LVŪI);
- Tręšimas ir kalkinimas (V.Mašauskas, LŽI);
- Augalų apsauga ir pesticidų naudojimas (J.Šurkus, LŽI);
- Gyvulininkystė (G.Vaičionis, LGI, ir V.Minkevičius, LŽŪKT);
- Melioracija, biologinė įvairovė ir kraštovaizdis (R.Tumas, LŽŪU).

PŪTP yra pirmasis tokio tipo dokumentas Lietuvoje. Jame daugiausia dėmesio skiriama augalininkystei, tačiau gyvulininkystės klausimai taip pat nušviesti, kadangi laukų tręšimas neatsiejamai susijęs su mėšlo laikymu ir naudojimu. PŪTP susipina dviejų lygių taisyklės:

1. Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų svarbiausios nuostatos apie pažangų ūkininkavimą. PŪTP taisyklių, kurios įteisintos Lietuvos Respublikos teisės aktuose, įgyvendinimas yra privalomas žemės ūkio subjektams, kurie norės gauti nacionalinę ar SAPARD paramą.
2. Siūlomos taikyti taisyklės, parengtos vadovaujantis ES teisiniais aktais, HELCOM bei Lietuvos mokslininkų rekomendacijomis. Šios taisyklės dar nėra įpareigojančios, bet artimiausiu metu dalis jų bus įteisintos.

Pirmojo lygio taisyklės yra apibrėžtos, o fonas žalias. Antrojo lygio taisyklės apibrėžtos geltoname fone.

Šiam darbui įkvėpė ir metodiškai vadovavo Danijos specialistai. Pagrindines metodines žinias ir praktinę patirtį darbo grupių vadovai įgijo studijų Danijos žemės ūkio konsultavimo centre metu ir lankydamiesi pas Danijos ūkininkus. Rengiant PŪTP, panaudoti pagrindinių Lietuvos mokslo bei studijų institucijų tyrimų duomenys ir ilgametė Lietuvos žemdirbių patirtis. Be to, buvo susipažinta su Lenkijos, Suomijos, Latvijos, Airijos ir Velso gerosios žemdirbystės kodeksų pagrindinėmis nuostatomis bei Švedijos ir Danijos agrarinės aplinkos apsaugos reikalavimais.